

Sommaren då Moberg hittade utvandrarnas röst

Berättelse

En författare som ville ha sanningen

Sommaren 1948 var Vilhelm Moberg snart femtio år, och han stod inför sitt livs största projekt. Han hade bestämt sig för att skriva en serie romaner om den stora svenska utvandringen – berättelsen om de nästan en miljon människor som under 1800-talet och tidigt 1900-tal lämnade ett fattigt Sverige för Amerika. Många av dem hade aldrig fått sin historia berättad. Moberg ville ge dem en röst.

Men han var inte den sortens författare som nöjde sig med fantasin. Han ville att läsaren skulle kunna lita på varenda detalj: hur en bonde plöjde sin åker i Minnesota, vad han åt, hur han bad, hur han sörjde sina döda. För att kunna skriva så sant reste Moberg själv över Atlanten och gav sig ut för att gå i utvandrarnas fotspår, ända in i de svenskbygder där de en gång hade slagit sig ner.

Tipset i Minnesota

Moberg sökte sig till delstaten Minnesota, dit en stor del av de svenska emigranterna hade kommit. Där letade han systematiskt efter brev, kyrkböcker och gamla dokument. En dag, i trakten kring Waconia i Carver County, fick han höra talas om en svensk bonde vid namn Andrew Peterson. Mannen hade fört dagbok under en stor del av sitt liv, och dagboken sades nu finnas bevarad på det historiska biblioteket i Saint Paul.

Moberg åkte dit. En bibliotekarie letade fram materialet, och resultatet överträffade allt han hade hoppats på. Det var inte en anteckningsbok, utan tio fullständiga band med omkring 4 000 handskrivna sidor. Andrew Peterson hade skrivit nästan dagligen under 44 år. Sida efter sida vecklade ett helt liv ut sig: hustrun, de nio barnen, korna, åkrarna, skördarna, väderleken, glädjejämnena och sorgerna, och det flitiga livet i kyrkan.

Månaderna vid läsebordet

Moberg förstod genast vad han hade framför sig. Han kallade senare fyndet det viktigaste resultatet av hela sin research. Här fanns ingen efterhandsklokskap, ingen romantisering – bara en vanlig människas vardag, nedtecknad medan den pågick. I flera månader satt han kvar vid bibliotekets bord och läste sig in i bondens tillvaro tills han kunde den nästan utantill. När han till sist lade ifrån sig det sista bandet visste han hur en svensk nybyggare i Minnesota verkligen hade levt, tänkt och kämpat.

Det här tålmodiga arbetet är värt att lägga märke till. Bakom de medryckande romaner som miljoner sedan skulle läsa låg inte främst inspiration, utan veckor och månader av noggrann, ganska enslig forskning. Moberg diktade fritt – Karl Oskar och Kristina föddes i hans fantasi – men varje liten vardagsdetalj vilade på en grund av verkliga källor. Det var just därför läsarna kände att berättelsen var sann.

Med cykel genom landskapet

Papper räckte ändå inte för Moberg. Han ville känna marken, se himlen och förstå avstånden med egna sinnen. Han skaffade sig en cykel och trampade omkring i trakten kring Chisago, mellan sjöar, gårdar och kyrkor. Vid en sjö med det gamla namnet Ki-Chi-Saga fann han en bortglömd och övervuxen svensk begravningsplats, där några av de allra tidigaste utvandrarerna låg. Där, på den verkliga platsen, bestämde han sig för att hans påhittade bonde Karl Oskar och hans hustru Kristina en dag skulle få vila. På så sätt knöt han ihop sin dikt med den verkliga historien, hårt och oupplösligt.

Året därpå, 1949, kom *Utvandrarna* ut, den första av fyra delar. Den blev en av de mest älskade böckerna i svensk litteratur, och den lever vidare än i dag. Men dess djupaste hemlighet är inte ett snillrikt påhitt, utan ett arbetssätt: en författare som satte sig på ett bibliotek i Saint Paul, läste en främmande mans dagbok i månader och sedan cyklade ut i landskapet för att se det med egna ögon. Sanningen, menade Moberg, måste man söka upp – den kommer inte av sig själv.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
utvandring	när många människor lämnar sitt land för att bo i ett annat
att ge någon en röst	Journalistik kan ge någon en röst som annars aldrig hörs.
att gå i någons fotspår	att följa samma väg som någon gick före
en emigrant	en person som lämnar sitt land för att bo i ett annat
systematisk	ordnad och metodisk, steg för steg
en kyrkbok	en gammal bok där kyrkan skrev in födslar, dop och dödsfall
ett band	här: en av flera böcker som hör ihop
väderlek	hur vädret är
efterhandsklokskap	att vara klok först efteråt, när man redan vet hur det gick
romantisering	att göra något vackrare än det egentligen var
medryckande	spännande på ett sätt som drar med läsaren
enslig	ensam, utan andra människor omkring sig
att dikta	att hitta på en berättelse
övervuxen	täckt av gräs och växter, så att man knappt ser det
oupplöslig	som inte går att skilja åt

Läsförståelsefrågor

1. Vad var textens huvudpoäng om hur Moberg arbetade med Utvandrarserien?
 1. Att han skrev snabbt och mest litade på sin fantasi
 2. Att han byggde sina romaner på noggrann research och verkliga källor
 3. Att han lät andra samla in allt material åt honom
2. Varför ville Moberg inte bara lita på fantasin?
 1. Han ville att varje detalj skulle gå att lita på
 2. Han tyckte inte om att hitta på berättelser
 3. Han hade redan glömt hur man diktade
3. Vad var det Moberg hittade på biblioteket i Saint Paul?
 1. Ett enda gammalt brev
 2. Tio band med omkring 4 000 handskrivna sidor – Andrew Petersons dagbok
 3. En karta över Minnesota
4. Varför skaffade Moberg en cykel i Chisago?
 1. För att han ville tävla mot andra
 2. För att känna marken och se landskapet med egna sinnen
 3. För att bibliotekarien sa åt honom
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Andrew Peterson hade fört dagbok under 44 år.
 2. Moberg kallade fyndet det viktigaste resultatet av sin research.
 3. Moberg och Andrew Peterson blev nära vänner under sommaren 1948.
 4. Moberg bestämde att hans figurer Karl Oskar och Kristina skulle begravas vid Ki-Chi-Saga.
6. Texten säger att Moberg ville “ge dem en röst”. Förklara med egna ord vad det betyder.
7. Varför är det “värt att lägga märke till” det tålmodiga arbetet bakom romanerna, enligt texten?
8. Förklara hur Moberg kunde “dikta fritt” och samtidigt bygga allt på verkliga källor. Hur går det ihop?
9. Varför valde Moberg en verklig, övervuxen begravningsplats som gravplats åt sina påhittade figurer, tror du?
10. Sista meningen lyder: “Sanningen, menade Moberg, måste man söka upp – den kommer inte av sig själv.” Vad menas med det, och håller du med?
11. Den här texten handlar om *hur* Moberg researchade, inte om romanernas handling. Varför kan det vara värdefullt att veta hur en författare faktiskt arbetar?

Facit

1. **b)** Att han byggde sina romaner på noggrann research och verkliga källor.
2. **a)** Han ville att varje detalj skulle gå att lita på.
3. **b)** Tio band med omkring 4 000 handskrivna sidor – Andrew Petersons dagbok.
4. **b)** För att känna marken och se landskapet med egna sinnen.
5. 1. **Ja.** b) **Ja.** c) **Det står inte i texten** (Andrew Peterson levde inte längre; texten säger inget om vänskap). d) **Ja.**
6. Exempel på svar: *Att berätta historien om vanliga utvandrare som annars aldrig fått komma till tals, så att de blir ihågkomna och hörda.*
7. Exempel på svar: *För att romanerna känns levande och självklara, men det berodde på månader av tålmodigt, ganska ensamt arbete. Man ska inte tro att det kom av sig självt. (Godkänn motiverade svar.)*
8. Exempel på svar: *Personerna och själva intrigen hittade Moberg på, men allt om hur livet såg ut – arbete, mat, sorg, vardag – byggde på äkta källor. Ramen var sann, även om personerna var påhittade.*
9. Exempel på svar: *Genom att placera sina figurers gravar på en riktig plats för verkliga utvandrare band han ihop dikten med den verkliga historien och gjorde berättelsen ännu mer trovärdig och gripande. (Godkänn rimliga tolkningar.)*
10. Exempel på svar: *Att kunskap och sanning kräver eget arbete – man måste leta, läsa och resa för att finna den. Eleven motiverar sitt medhåll eller invändning. (Godkänn motiverade svar.)*
11. Exempel på svar: *Det visar att skrivande är ett hantverk byggt på arbete och källkritik, inte bara talang. Det kan avdramatisera och inspirera eget skrivande, och det lär oss att värdera fakta bakom en berättelse. (Godkänn svar som kopplar till texten.)*

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering. Att skriva av en mening ur texten räcker inte – eleven ska visa förståelse.

FÖR LÄRAREN

Reflekterande nivå (grundläggande/B1+). Texten är skriven i preteritum och är en medveten närbild som kompletterar de biografiska texterna: fokus ligger på Mobergs *arbetssätt* och fyndet av Andrew Petersons dagbok i Saint Paul i juli 1948, inte på romanernas handling eller hans senare livsöde. Tema: research, källkritik och förhållandet mellan dikt och verklighet. Frågorna 6–11 tränar inferens och slutledning. Andrew Peterson (1818–1898) var en verklig person; dagboken förvaras vid Minnesota Historical Society. I dag står en staty av Moberg med sin cykel i Moberg Park i Chisago City.

Diskussionsfrågor

- Moberg menade att man måste söka upp sanningen – den kommer inte av sig själv. Vad krävs av oss för att verkligen ta reda på hur något ligger till, i stället för att gissa?

- Andrew Peterson skrev ner sin vardag i 44 år utan att ana att den skulle få betydelse. Vilken sorts vardagliga dokument (dagböcker, brev, foton, chattar) tror du blir viktiga källor om hundra år?
- En påhittad berättelse kan ändå vila på fakta. Vad vinner en roman på att vara verklighetstrogen – och kan det också finnas nackdelar?
- **Skriv (sammanhängande text):** Tänk dig att du ska berätta en sann historia om en person eller en plats. Beskriv hur du skulle samla in fakta: var du skulle leta, vem du skulle prata med och hur du skulle kontrollera att det stämmer. Skriv minst en halv sida.

Källor och faktagranskning

- Wikipedia: Vilhelm Moberg – https://en.wikipedia.org/wiki/Vilhelm_Moberg
- Svenskt Biografiskt Lexikon: K A Vilhelm Moberg – <https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=9384>
- Historiska Media: Vilhelm Moberg (1898–1973) – <https://historiskamedia.se/artiklar/vilhelm-moberg-1898-1973/>
- Wikimedia Commons: Category:Vilhelm Moberg – https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Vilhelm_Moberg

Faktagranskad i juni 2026. Vilhelm Moberg föddes 20 augusti 1898 i Moshultamåla i Algutsboda församling i Småland och dog 8 augusti 1973 (tog sitt liv genom att dränka sig i havet vid Väddö i Roslagen). Genombrottsroman: Raskens (1927). Huvudverk: Utvandrarserien i fyra delar (Utvandrarna 1949, Invandrarna 1952, Nybyggarna 1956, Sista brevet till Sverige 1959). Han bodde i Kalifornien (Carmel) under stora delar av arbetet med serien. Han var även dramatiker, journalist och samhällsdebattör (republikan, monarkikritiker). Bilden är en svensk pressbild från 1967 och är public domain enligt svensk upphovsrätt (fotografisk bild tagen före 1969).

Berättelser om svenskar · läromedel för svenska som andraspråk. Skapat inom Läromedelsprojektet. Senast uppdaterad 2026-06-12.